

магістратури забезпечуватиме профілізацію професійної підготовки майбутнього соціального педагога на рівня магістратури, концентрацію науково-пошукової активності, єдність педагогічного керівництва, і як наслідок – суттєві позитивні зрушення особистісного розвитку майбутнього соціального педагога.

Література

1. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования. – К.: Просвіта, 1997. – 307 с.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
3. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: Навчальний посібник. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2001. – 337 с.
4. Пехота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технології // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія /За ред. І.А. Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – С. 274-298.
5. Романова Г.М. Навчальні технології як втілення індивідуалізації та фундаменталізації у навчальному процесі вищої школи / Г.М. Романова // Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди": Науково-теоретичний збірник, 2007. - С. 333-337.

**Сюй Чже,
Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка**

УДК 378.015.31.17.023.32

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ МУЗИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація

В статті подані результати дослідження, зокрема, розглядається питання реалізації педагогічних умов формування національних цінностей у студентів музичних спеціальностей в навчально-виховному процесі університету.

Ключові слова: студенти музичних спеціальностей, навчально-виховний процес університету, педагогічні умови, національні цінності.

Аннотация

В статье поданы результаты исследования, рассматривается вопрос реализации педагогических условий формирования национальных ценностей у студентов

музыкальных специальностей в учебно-воспитательном процессе университета.

Ключевые слова: студенты музыкальных специальностей, учебно-воспитательный процесс университета, педагогические условия, национальные ценности.

Summary

In the article the question of pedagogical conditions' realization of national values' formation at students of musical specialties in teaching and educational process of university is considered. The results of research are also given in the article.

Keywords: students of musical specialties, teaching and educational process of university, pedagogical conditions, national values.

Роль цінностей для життєдіяльності соціуму неможливо переоцінити, оскільки саме вони виступають потужними регуляторами соціальних і культурних процесів.

Оволодіння національними цінностями, що веде до формування високо розвинутої особистості, здатної дбайливо зберігати їх, використовувати і примножувати заради подальшого соціального прогресу, є головною підставою у новій соціокультурній парадигмі.

Різні аспекти проблеми формування національних цінностей у студентів мистецьких спеціальностей досліджено в працях С. Бадюл, С. Борисової, С. Єрмакової, Р. Миронової, В. Оссовського, С. Хмари, Є. Шиянова; питанням ціннісних орієнтацій молоді в галузі культури присвячені праці Н. Бакланова, О. Дем'янчука, Ю. Малишева, Г. Падалки, О. Плохотнюка, О. Семашка, Н. Яранцевої та ін..

При всьому багатстві матеріалу з окремих аспектів формування різних цінностей у студентів, потрібно визнати, що практично відсутня як єдина теоретична база щодо осмислення формування саме національних цінностей у студентів музичних спеціальностей в процесі фахової підготовки у вищому навчальному закладі, так і систематичний аналіз цього аспекту.

Метою статті є розгляд питання реалізації педагогічних умов, які сприяють ефективному формуванню національних цінностей у студентів музичних спеціальностей в навчально-виховному процесі університету в ракурсі дисертаційного дослідження «Формування національних цінностей у студентів музичних спеціальностей в навчально-виховному процесі університету».

З урахуванням мети дослідження, сформульованої гіпотези й теоретичних положень, викладених у вступі й першому розділі дисертації, основними напрямками нашої дослідно-експериментальної роботи були:

- визначення рівнів сформованості українських національних цінностей у студентів музичних спеціальностей університету;
- реалізація педагогічних умов, що сприяють ефективному формуванню українських національних цінностей у студентів;

- визначення результатів ефективності формування українських національних цінностей у студентів музичних спеціальностей університету.

Педагогічний експеримент було проведено з метою перевірки ефективності таких педагогічних умов формування українських національних цінностей студентів у навчально-виховному процесі університету:

- збагачення навчально-виховного процесу формами та методами, що націлені на ототожнювання особистісно-значущих якостей майбутніх учителів музики з національними цінностями;

- залучення студентів музичних спеціальностей до самостійної творчої діяльності, яка спрямована на розвиток духовно-моральної особистості;

- розробка та впровадження в навчальний процес спецкурсу, який сприятиме формуванню національних цінностей студентів музичних спеціальностей.

Визначимо і охарактеризуємо шляхи реалізації в навчально-виховному процесі університету кожної з перерахованих педагогічних умов.

Переорієнтація мети вищої музично-педагогічної освіти на особистість студента дозволила визначити мету викладання блоку музично-педагогічних та психолого-педагогічних дисциплін, яка, на наш погляд, полягає в розвитку національної, педагогічної та музичної культури особистості, причому інтегруючим є національно-ціннісний компонент культури.

Відповідно до наміченої мети був проаналізований зміст вищої музично-педагогічної освіти та внесені деякі зміни для розширення його можливостей з формування національних цінностей у студентів музичних спеціальностей.

Основною зміною змістовного компонента музично-педагогічних та психолого-педагогічних дисциплін з метою підвищення його можливостей з формування національних цінностей студентів є збагачення навчально-виховного процесу формами та методами, що націлені на ототожнювання особистісно-значущих якостей майбутніх учителів музичного мистецтва з національними цінностями. Дане завдання припускало закріплення розуміння сутності методологічного аналізу педагогічних явищ і практичний показ його застосування. Проблема розвитку та удосконалення національної культури особистості в області музичної освіти розглядалася на основі єдності філософського, загальнонаукового й окремо наукового рівнів методологічного аналізу. Тому метою даного етапу дослідження була активізація розвитку національної культури студентів і усвідомлення ними необхідності цього процесу для здійснення педагогічної діяльності. Відповідно меті були поставлені основні завдання в процесі формування національних цінностей у студентів музичних спеціальностей: дати студентам знання про сутність і зміст поняття „національна культура особистості” та процес її розвитку; узагальнити ціннісно-значеннєві уявлення студентів про національний розвиток особистості в музичній освіті; показати шляхи й засоби розвитку національних інтересів і потреб студентів, а також засоби, що стимулюють

збагнення ними цінностей музичного мистецтва; зміцнити в студентів потребу в національно-ціннісному самовдосконаленні.

У процесі вирішення цих завдань на основі узагальнення студентами раніше отриманих знань відбувалося осмислення й переживання цінностей музично-педагогічної діяльності, їх присвоєння, знаходження особистісного змісту цих цінностей майбутнім учителем. Тематичний зміст блоку фахових дисциплін побудований відповідно до послідовності розкриття методологічного розуміння національної культури особистості за принципом від загального до окремого (філософське осмислення понять „національні цінності”, „національна культура”; психолого-педагогічний аспект розвитку національної культури особистості; можливості музичного мистецтва у формуванні національних цінностей людини; усвідомлення ролі методологічної підготовки педагога-музиканта в розвитку його національної й педагогічної культури; взаємозв'язок розвитку національних потреб учителя і його професійної діяльності; характеристики духовно-ціннісного компонента музичної культури особистості). Теми взаємозалежні між собою, їх послідовність припускала глибоке занурення в теорію з наступним виходом на усвідомлення практичних методів, що сприяють розвитку національних цінностей студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу

Особлива увага в змісті спеціальних дисциплін приділялася розкриттю можливостей музичного мистецтва в розвитку національної культури людини та створенню умов для сприйняття й освоєння особистістю національних цінностей засобами музичної культури.

Методологічний аналіз проблеми національного розвитку особистості в процесі музичної освіти призводить до практичного вирішення питання створення педагогічних умов для розвитку національної культури студентів. Зміст програм спеціальних дисциплін вибудований в логічний ланцюжок руху від теорії до практики: цінність як категорія філософії; національна культура особистості як психолого-педагогічне поняття; національно-ціннісний зміст музичного мистецтва; методологічний аспект національної та педагогічної культури вчителя музичного мистецтва; задоволення й розвиток національних потреб у музично-педагогічній діяльності; формування національних цінностей студентів засобами музичного мистецтва.

Освоєння студентами змісту фахових дисциплін відбувалося завдяки активізації творчого мислення, його самостійності при аналізі різних точок зору на вирішення обговорюваних питань. Підготовка до семінарських занять припускала конспектування окремих сторінок зазначених першоджерел, оскільки потрібна посилена робота над осмисленням і переживанням прочитаного. Студентам рекомендувалося вести щоденник цитат, які, на їхню думку, розкривають сутність і зміст основних питань. Найбільш складні питання семінарських занять пропонувалися окремим студентам для індивідуальних повідомлень. На заняттях після таких повідомлень відбувалося обговорення цих питань аудиторією, що сприяло осмисленню й

переживанню змісту почутої інформації. Тобто відбувалося інтегрування ціннісних змістів професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, спрямування їх у русло виховання національної культури особистості засобами музичного мистецтва. При цьому виділялися такі цінності як розвиток національної культури студента, як збагнення національно-інтонаційного змісту музики, розвиток потреби в музиці, передача національно-ціннісного ставлення до музики, духовно-творча самореалізація особистості в музично-педагогічній діяльності.

Другою педагогічною умовою формування національних цінностей у студентів музичних спеціальностей в навчально-виховному процесі університету ми визначили залучення студентів музичних спеціальностей до самостійної творчої діяльності, яка спрямована на розвиток духовно-моральної особистості.

Для вдосконалювання процесуального компонента підготовки вчителя музичного мистецтва в університеті були підготовлені й введені в навчальний процес творчі завдання, спрямовані на активізацію самостійності студентів у пізнавальній діяльності. На заняттях за методикою музичного виховання при вивченні тематичної побудови шкільної програми студенти отримували завдання: скласти план поурочного розкриття теми чверті з урахуванням національно-ціннісного компоненту. Це завдання містило визначення послідовності викладу теоретичного матеріалу, відбір музичних творів для кожного уроку чверті, визначення мети кожного уроку відповідно до основної мети чверті. На перших етапах студенти формулювали тільки тему й мету уроку. Далі вони самостійно підбирали музичний матеріал для кожного уроку, що дозволяє розкрити його тему. У результаті такої роботи студенти бачать процес національно-музичної освіти школярів у цілому й творчо підходять до його здійснення.

Інший вид творчих завдань полягав в осмисленні музично-педагогічних понять і їх взаємозв'язків. Спочатку студентам давали основні поняття до досліджуваної теми. У процесі підготовки до семінарського заняття студенти пропрацьовували значення цих понять на основі визначень довідково-енциклопедичної літератури, потім формулювали своє розуміння цих термінів і доводили його істинність, опираючись на першоджерела. Після того як студенти отримували уявлення про сутність і зміст основних понять досліджуваної теми, їм пропонувалося скласти карту-схему їх взаємозв'язків. Для цього на основі їх змісту необхідно було виділити найбільш узагальнене поняття й стосовно нього розташувати інші в певній послідовності й залежності. Наприклад, даються наступні поняття: національно-естетичний смак, національна музична культура особистості, національні музичні знання, національно-музична освіченість, національні музично-творчі вміння. Попередньо педагог вибудовує схему їх взаємозв'язків, яка є зразком для перевірки правильності цього завдання. У цьому випадку центральним, поєднуючим усі інші є поняття „національна музична культура особистості”, яке містить у собі освітній, виховний і розвиваючий компоненти, які

представлені як національно-музична освіченість, виховання національно-естетичного смаку й розвиток музичних здібностей тощо.

У процесі викладання музично-педагогічних дисциплін з метою залучення студентів музичних спеціальностей до самостійної творчої діяльності, яка спрямована на розвиток духовно-моральної особистості були використані проблемні методи, які сприяли створенню ситуацій з формування національних цінностей, активізували творче мислення, спонукали студентів до національно-педагогічної діяльності. На лекційних заняттях навчальний матеріал подавався в проблемному викладі. Семінарські й практичні заняття містили в собі творчі завдання із застосуванням частково-пошукового методу. Дослідницький метод використовувався при підготовці студентів до занять проблемного характеру та при виконанні курсових і дипломних робіт.

Від того, що в діяльності педагога-музиканта важливе місце займає його власна емоційно-художня активність, на заняттях з предметів музично-педагогічного блоку приділялася увага оцінним методам (імпресивні та експресивні). Обидві групи методів сприяють організації участі студентів у передачі цінностей (зокрема й національних) засобами музичного мистецтва. При проведенні практичних занять студент, що виступає в ролі вчителя, при подачі інформації про твір і його творця емоційно налагоджує аудиторію на його сприйняття, підготовляючи отримання враження від музики (імпресивний метод). Потім, виконуючи музичний твір, студент виражає себе, переживаючи цінності цього твору (експресивний метод). У музично-педагогічному процесі відбувається відтворення цінностей музичного мистецтва, їх суб'єктивне сприйняття, переживання, осмислювання, у результаті чого вони або приймаються, або відкидаються особистістю.

У цілому орієнтація вищої музично-педагогічної освіти на особистість, збагачення навчально-виховного процесу формами та методами, що націлені на ототожнювання особистісно-значущих якостей майбутніх учителів музичного мистецтва з національними цінностями, залучення студентів музичних спеціальностей до самостійної творчої діяльності, яка спрямована на розвиток духовно-моральної особистості, розширює можливості навчально-виховного процесу в розвитку національної культури й формуванні національних цінностей у студентів музичних спеціальностей.

Перейдемо до аналізу реалізації третьої педагогічної умови, яка сприяє ефективному формуванню національних цінностей у студентів музичних спеціальностей в навчально-виховному процесі університету, і яку ми визначили, як «розробка та впровадження в навчальний процес спецкурсу, який сприятиме формуванню національних цінностей студентів музичних спеціальностей у вищому навчальному закладі».

Базовим у формуванні національно-ціннісних орієнтації студентів музичних спеціальностей, на наш погляд, є вивчення спецкурсу „Проблеми українських національних цінностей у дзеркалі музичного мистецтва”, що представляє специфічну область, яка охоплює цілий комплекс знань про

сутність українських національних цінностей. У процесі його викладання відбувалося виховання особистості відповідно до їх норм на матеріалі творів української національної музики.

Даний спецкурс припускав блоковий виклад матеріалу. Кожний розділ програми є досить самостійним, але разом з тим пов'язаним з усім циклом. На вступному занятті теоретично обґрунтовувалася сутність українських національних цінностей, їх джерела в історії народу. Елементом духовної культури певної національної спільності людей є усна народна творчість, яка виражає у своїх образах колективні погляди на явища життя, почуття й думки народу до свого минулого.

Програма спецкурсу відкривається обґрунтуванням передумов зародження українського національного музичного мистецтва, його тем і ідей. Сьогодні різноманітна українська музика звучить в Україні та далеко за її межами, розвивається в народній і професійній традиціях, є предметом наукових досліджень.

Вивчаючи початковий період становлення українського національного музичного мистецтва, студенти дізналися про те, що музичність – одна з характерних рис українського народу, музичні традиції на території сучасної України існують з доісторичних часів.

На заняттях з вивчення народно-пісенної творчості студенти знайомилися з практикою народної пісні, що існувала в найдавніші часи на території України. Окреме заняття спецкурсу було присвячено знайомству з інструментальним фольклором і народними інструментами, знайомству з сучасним українським академічним музичним мистецтвом. Особливий інтерес студентів викликали заняття з сучасної української популярної музики.

Основними темами та розділами програми робився акцент на вічність моральних якостей українського народу, його національну самобутність. Саме в творах українського національного музичного мистецтва закладені високоморальні ідеї, що не втратили свого значення сьогодні: це - патріотизм, свідомість громадянського обов'язку, духовність народу, кращі його якості тощо.

Центральне місце в даному спецкурсі займали практичні заняття, які не дублюють розділи лекційного курсу, а розвивають розумову діяльність, дослідницький початок. Практичні заняття побудовані так, щоб з'ясувати джерела музичних явищ і в такий спосіб укоренити їх у духовному житті народу. З цією метою студентам пропонувалося порівняти пам'ятники прадавньої Русі з літописними версіями, розглянути їх у колі інших пам'ятників, відповісти на запитання, написати творчий твір за мотивами українських національних музичних творів та ін.

Завершенням програми спецкурсу було проведення комплексного заліку, що складається з теоретичної та практичної частини. Студенти показали необхідну якість знань і продемонстрували ступінь оволодіння нормами українських національних цінностей.

Експериментальна перевірка розроблених педагогічних умов довела, що, по-перше, формування національних цінностей у студентів музичних спеціальностей у навчально-виховному процесі університету відбувається ефективно за умови збагачення навчально-виховного процесу формами та методами, що націлені на ототожнювання особистісно-значущих якостей майбутніх учителів музики з національними цінностями; по-друге, залучення студентів музичних спеціальностей до самостійної творчої діяльності виховує в них дбайливе ставлення до національної музичної творчості як національного й світового надбання, джерела морально-етичних і духовних цінностей, без яких неможливий здоровий і гармонійний розвиток особистості й суспільства в цілому; по-третє, розробка та впровадження в навчально-виховний процес університету спецкурсу „Проблеми українських національних цінностей у дзеркалі музичного мистецтва”, що формує цілий комплекс знань про сутність українських національних цінностей, сприяли вихованню особистості відповідно до їх норм на матеріалі творів української національної музики.

Дослідна робота підтвердила ефективність розроблених педагогічних умов формування національних цінностей у студентів музичних спеціальностей у навчально-виховному процесі університету.

Отже, збереження, розвиток і збагачення національних цінностей і традицій у всіх сферах духовної культури суспільства, особливо в сфері освіти й виховання, стають актуальними у світлі проблеми подальшого реформування системи вищої освіти України з орієнтацією на зміцнення її своєрідності й самобутності на основі єдності національних і загальнолюдських ідеалів педагогіки.